

СТАЛІЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Аграрний сектор України функціонує в умовах системної кризи, спричиненої поєднанням глобальних викликів сталого розвитку та масштабних наслідків повномасштабної війни. До 2022 року аграрна галузь забезпечувала близько 41% валютних надходжень країни та формувала понад 10% ВВП, залишаючись ключовим елементом як національної економіки, так і глобальної продовольчої безпеки. Військові дії спричинили глибоку деформацію виробничих, логістичних і ресурсних основ функціонування галузі.

За оцінками Світового банку, сукупні втрати та збитки аграрного сектору перевищують 69,8 млрд дол. США, зокрема значну частину становлять непрямі втрати, пов'язані зі зниженням обсягів виробництва, порушенням логістичних ланцюгів та зростанням витрат. Втрата доступу до ключових експортних маршрутів через порти Чорного моря, руйнування елеваторної та транспортної інфраструктури, а також подорожчання логістики суттєво знизили ефективність аграрного виробництва та експортний потенціал галузі.

Одним із критичних обмежень є скорочення доступного земельного фонду. Близько 20% сільськогосподарських угідь залишаються недоступними через окупацію або мінування. Це не лише обмежує виробничі можливості, але й створює довгострокові екологічні ризики, пов'язані з деградацією ґрунтів та забрудненням територій. Процес розмінування потребує значних фінансових ресурсів і тривалого часу, що ускладнює швидке відновлення галузі.

Важливим структурним обмеженням сталого розвитку аграрного сектору є деформація ринку праці та суттєве скорочення трудового потенціалу галузі. З початку повномасштабної війни Україну залишили понад 6 млн осіб, значна частина яких є економічно активним населенням. Додатковий вплив чинить мобілізація, що обмежує доступність робочої сили, особливо у сільських регіонах.

У результаті дефіцит кадрів у аграрному секторі набув системного характеру: нестача працівників у окремих професійних групах (механізатори, агрономи, водії, працівники логістики) оцінюється на рівні 20-30%. Це призводить до зниження ефективності виробництва, порушення агротехнологічних процесів та скорочення площ оброблюваних земель. Водночас відбувається якісна трансформація трудових ресурсів: зростає

потреба у працівниках із цифровими компетенціями, здатних працювати з сучасними агротехнологіями.

У цих умовах концепція сталого розвитку аграрного сектору трансформується у напрямі формування стійких аграрних систем, здатних адаптуватися до кризових впливів. Особливого значення набувають інноваційні технології, зокрема точне землеробство, цифрові платформи управління, супутниковий моніторинг та використання безпілотних систем. Їх застосування дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів на 15-25% та частково компенсувати дефіцит трудових ресурсів.

Екологічний компонент сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення передбачає реалізацію заходів із рекультивації земель, відновлення родючості ґрунтів, збереження біорізноманіття та зменшення антропогенного навантаження. Орієнтація на принципи Європейського зеленого курсу створює передумови для інтеграції України у європейський економічний простір та переходу до екологічно збалансованої моделі агровиробництва.

Повоєнне відновлення аграрного сектору потребує комплексного підходу, що поєднує державну політику, міжнародну підтримку та приватні інвестиції. Пріоритетними напрямками є розмінування земель, відновлення інфраструктури, диверсифікація логістичних маршрутів, розвиток переробної промисловості та підтримка малих і середніх виробників. Окремого значення набуває політика розвитку людського капіталу, передусім стимулювання повернення трудових мігрантів, розвиток професійної освіти та підвищення привабливості праці в аграрному секторі.

Соціальний вимір сталого розвитку передбачає відновлення сільських територій, створення робочих місць, розвиток соціальної інфраструктури та підвищення якості життя населення. У цьому контексті аграрний сектор виконує важливу стабілізаційну функцію, забезпечуючи продовольчу безпеку та базову економічну активність у регіонах.

Таким чином, сталий розвиток аграрного сектору України в умовах воєнних викликів і повоєнного відновлення потребує переходу від антикризового реагування до формування принципово нової моделі функціонування - стійкої, інноваційної та екологічно відповідальної. Її ключовими детермінантами є: відновлення земельного та інфраструктурного потенціалу, цифрова трансформація виробничих процесів, розвиток людського капіталу та реінтеграція трудових ресурсів. Реалізація цієї моделі в контексті євроінтеграційних пріоритетів створює стратегічний базис не лише для відновлення втраченого потенціалу, а й для довгострокового зміцнення конкурентних позицій України на глобальному аграрному ринку та забезпечення її ролі як одного з ключових гарантів світової продовольчої безпеки.